

Відгук

на дисертаційне дослідження
Литвищенка Олександра Володимировича
«Універсалізм творчої особистості О. І. Назаренка:
ціннісно-смысловий підхід»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»,
галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»

Проблематика дисертаційного дослідження Литвищенка О. В., а саме, – вивчення феномена творчої постаті митця як універсальної особистості, – відповідає актуальним запитам сучасного українського музикознавства. Такий своєрідний «мейнстрим» цілком виправданий з огляду на те, що в багатьох культурних осередках України накопичилися величезні мистецькі здобутки, на Олімпі яких постають такі корифеї, як О. Назаренко, в той час фахові музикознавці подекуди, що називається, не встигають за цією подієвістю суспільно-історичного значення.

То ж завдання дослідження певних регіональних художніх звершень делегується дослідникам-виконавцям, які присвятили власне професійне життя в своїй більшості саме створенню і творчо-сценічному втіленню-пропаганді цих здобутків (мистецьких артефактів). І от тепер настав час «збирання каміння», як кажуть – «закрити гештальт».

Дисертація Литвищенка Олександра фактично є меморіальною – своєрідною присвятою Вчителю, і тому мета дослідження, яка полягає в «обґрунтуванні *ціннісно-смыслового значення* різновекторної музичної діяльності О. Назаренка та доведенні універсальності його творчої особистості» (с. 24), виявляється цілком слушною і логічною.

Актуальність дослідження О. Литвищенка підсилюється й тим фактом, що «творчість видатного представника харківської баянної школи Олександра Назаренка до сьогодні не ставала об'єктом спеціального дослідження» (с. 63).

Кожний справжній митець, який відстоює оригінальні ідеї своєї творчості, прагне щоб його творіння з часом набули історично-суспільного значення. Тому саме поетичний та аксіологічний підходи до вивчення творчої особистості (ціннісно-смісловий аналіз) виявляються необхідною складовою методології досліджень такого типу.

Звісно, «горизонти» творчих можливостей у кожного митця різні і, безумовно, неоднакова масштабність спадщини. Стосовно О. Назаренка доречним буде казати про багатолікості його особистості та багатогранність його творчої діяльності.

Саме «універсалізм» музиканта-митця і «став предметом спеціального комплексного теоретичного дослідження» (с. 3 дис.). Такий ракурс дослідження детермінував відповідну структуру і методологію дослідження, основна частина якого складається з трьох розділів.

Перший розділ дисертації **«Життєтворчість Олександра Назаренка: історіографія та методи дослідження»** є базовим з точки зору розуміння екзистентності О. Назаренка – Людини-митця, а також і необхідності відповідного методологічного апарату дослідження.

Автор визначає шість основних векторів універсальної творчої особистості Майстра: *баянне виконавство; композиторська діяльність (як відгалуження – музичний редактор, аранжувальник, автор транскрипцій); концертмейстерська досконалість; диригентська майстерність; громадсько-просвітницька сфера; педагогіка.* (с. 64), які створюють його своєрідний ейдос.

Звісно, становлення і розвиток особистості О. Назаренка відбувався на ґрунті харківських традицій народно-інструментального мистецтва, тому дисертант не оминув в *підрозділі 1.2* певні характеристики *харківської баянної школи*, яскравим представником якої власне й є

О. Назаренко, адже становлення будь-якої особистості митця нерозривно пов'язано з певними традиціями осередку, в якому він творить.

Підсумком дискурс-аналізу науково-методичних джерел щодо феномену «харківська баянна школа» стали виокремлені дисертантом окремі параметри, зокрема: «навчання виконавців-баяністів відразу на декількох відділеннях: народному, композиторському, історико-теоретичному та симфонічного диригування» (І. Снедков, с. 51 дис.), що й сприяє розвитку творчого універсалізму харківських митців; прискіплива увага до якості баянного репертуару (Л. Горенко); новітні прийоми виконавської техніки (В. Подгорний); ін., важливі для усвідомлення самотності «харківської школи».

Другий, центральний розділ **«Ціннісно-сміслові складові творчої індивідуальності Олександра Назаренка»** відзначений саме аксіологічним та екзистенційним підходами до вивчення як самої особистості О. Назаренка, так і його творчості. Перш за все йдеться про особливості *виконавського та композиторського стилю*, виявлення специфічних ознак авторського стилю. Дослідник насправді намагається розкрити таїну майстерності Майстра.

Використовуючи ціннісно-сміслові підходи, зокрема М. Оболенської, Т. Антоненко, певні філософські теорії, зокрема О. Леонтєва (що значно підвищує вагу дослідження), дисертант робить спробу дати *«ціннісні оцінки музичної творчості О. Назаренка і універсалізму його творчої особистості»* (с. 67), застосовуючи певні критерії оцінки ціннісної діяльності творчої особистості.

Стосовно *авторського стилю* митця в тексті дисертації знаходимо наступні умовиводи: «Авторський стиль О. Назаренка як *виконавця та композитора* також сформувався під впливом В. Подгорного» (с. 78); «<...> авторський стиль О. Назаренко ґрунтується на художніх

принципах, на які спирався і В. Подгорний» (там само); «Авторський стиль О. Назаренка сформувався на поєднанні двох різних видів музичної діяльності – композиторської і виконавської» (там само); «Творчість О. Назаренка в більшій мірі пов'язана із пісенністю та народністю» (с. 79), «симфонічні принципи розвитку матеріалу» та «оркестральність» (с. 183), і. т. д. і т. п., які по великому рахунку все ж таки не дають достатньо чіткого уявлення власне про *стиль* композитора-виконавця О. Назаренка.

На С. 83 дисертації автор деталізує деякі специфічні виконавські засоби виразності, характеризуючи саме *виконавську манеру гри* баяніста О. Назаренка: «Специфіка *виконання* творів дуже професійна, динаміка та штрихова техніка різноманітна, мистецтво володіння звуком бездоганне. Динамічні відтінки коливаються від максимально задумливого *piano* до грізного *forte*. *Манерою свого виконання* він змушував публіку не тільки *слухати*, але й *чути*, що дуже важливо для виконавця».

У підрозділах 2.3 та 2.4 дисертант ретельно аналізує концертмейстерську діяльність та диригентську майстерність О. Назаренка. Як зазначає дисертант, саме «відсутність спеціального дослідження стилевих аспектів концертмейстерської діяльності майстра» актуалізувало «необхідність звернути увагу на біографічні факти життя митця для узагальнення складових його виконавської майстерності» (с. 101). Автор слушно зауважує, що саме концертмейстерська діяльність вплинула на виконавську майстерність та композиторську творчість О. Назаренка.

Безумовно заслуговує на велику шану історичний факт створення студентського оркестру баяністів та акордеоністів Харківського державного інституту мистецтв імені І. П. Котляревського, фундатором і очільником якого майже на протязі 30-и років був О. Назаренко, естафету якого підхопив його послідовник – автор дисертації.

Третій, заключний розділ «Композиторський доробок О. Назаренка у сучасному виконавському вимірі» автор цілком присвячує вивченню композиторської спадщини митця, виявленню жанрово-стильових аспектів його творів та ретельному аналізу їх виконавських (авторських) інтерпретацій із доданням нотних прикладів.

У Висновках автор підсумовує весь хід дослідження та тезисно викладає розв'язання основних його завдань.

Проблема ціннісно-сміслового облаштування свідомості Людини творчої (A persona partum), та ще й митця-універсала, є непростюю, і тому, безумовно, в опонента виникли деякі зауваження та питання уточнюючого характеру, що мають на меті прояснити деякі позиції дисертанта.

Зауваження та пропозиції:

1. В тексті дисертації є розбіжність у визначенні кількості основних векторів універсальної творчої особистості О. Назаренка: в анотації їх п'ять (с. 4), а у висновках до Розділу 1 (с. 64) та заключних Висновках (с. 177) – шість!

2. З проміжних та підсумкових висновків все ж не зрозуміла сама дефініція *авторського стилю* О. Назаренка, який, як зазначає автор «сформувався на поєднанні двох різних видів музичної діяльності – композиторської і виконавської» (с. 79)¹. То ж пропоную уточнити це в процесі захисту дисертації².

Запитання до здобувача:

1. Аналізуючи навчальний посібник «Віртуозні транскрипції для баяна» О. Назаренка, Ви констатуєте, що її автор має свій *творчий почерк*,

¹ Можливо йдеться про ідіостиль.

² Маються на увазі саме «*характерні* риси авторського стилю митця <...>» які «демонструють сміливий експеримент, винахідливість *виразальних засобів* та звукових фарб» (с. 183).

свою *манеру*» (с. 80) на підставі певного «викладання засобів фактури (багатошаровість, фігураційне насичення)» (там само). І додаєте: «Це слідчить про його власний виконавський стиль» (там само). Звідсіля виникає як мінімум три питання:

– Ви все ж таки визнаєте існування саме «власного виконавського стилю» О. Назаренка? І якщо це так, то що він собою представляє?

– Чи можна лише на підставі викладення засобів фактури визначити певний *виконавський стиль*?

– Чи розрізняєте Ви поняття: «почерк», «манера», «стиль»?

Втім вищевказані зауваження і питання не спотворюють загальне позитивне враження від самої дисертації, її змісту піднесеного, одухотвореного «настрою».

Автор доклав великих зусиль щодо зібрання біографічних та історичних фактів життєтворчості О. Назаренка, що називається «докопався» до дрібних деталей, і в цьому, я гадаю, велика цінність роботи.

Текст дисертації просто рясніє слушними думками та умовиводами, які мають універсальне значення. Автор пише: «Судячи із спостережень діяльності О. Назаренка, можна зазначити, що його *смісловий підхід* побудований на реалізації *ідеї*, а *творчість* – є виявом внутрішньої потреби людини в *самовираженні* та розкритті свого потенціалу. Кожна людина має право творити та *самореалізовуватись* через творчість у різних сферах життя» (с. 64).

Різноманітні епітети та метафоричність деяких висловлювань, що демонструють застосування художнього методу у викладенні тексту, що значно підсилює експресію викладення матеріалу («магнетична натура»;

люди, «чия творча діяльність прописана “золотими буквами” на *вівтарі* народно-інструментального мистецтва» і т. п.

Суттєвим інформаційним доповненням основного тексту дисертації є додатки, в яких в тому числі знаходимо посилання на відеозаписи, що робить дисертацію дійсно музичною, тією, яка «звучить»!

Високий ступінь верифікації та об’єктивності отриманих результатів дослідження гарантований перш за все безпосередньою духовною близькістю учня О. Литвищенка та Вчителя О. Назаренка.

Кваліфікаційну наукову працю апробовано належним чином на засіданнях кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, а також у виступах на різноманітних наукових заходах (всеукраїнські та міжнародні науково-практичні конференції, семінар, конкурс).

Зміст дисертації висвітлено в 4-ьох одноосібних наукових працях з них – 3 надруковано у спеціалізованих наукових виданнях, затверджених МОН України як фахові за напрямом «Мистецтвознавство»; одна стаття – у іншому фаховому виданні та одна – тези доповіді.

На підставі вищезазначеного вважаю, що наукове дослідження «Універсалізм творчої особистості О. І. Назаренка: ціннісно-смісловий підхід» цілком відповідає вимогам до наукових робіт даного рівня, а його автор Литвищенко Олександр Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво».

Офіційний опонент –
доктор мистецтвознавства,
народний артист України,
професор кафедри
народних інструментів
Одеської національної музичної академії
імені А. В. Нежданової

Єргієв І. Д.

